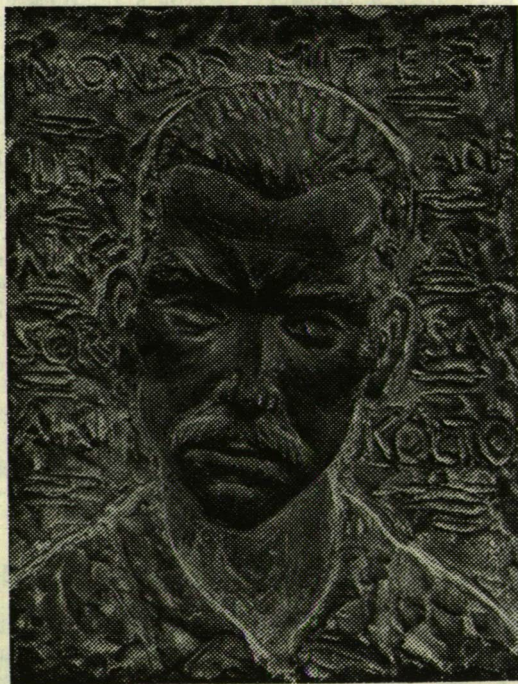

munkra mutatkozik ez komikusan kisszerű kérdésnek. Egy „Mit ér az ember, ha néger?” ugyanakkor föltételezhetően világszerte „jelentéssel bíró” kérdésnek mutatkozik — ha mégannyira eltérő válaszokat fogalmaznának is meg a kérdés értői.) Sapir szerint „Egy egyszerű vers megértése... nemcsak az egyes szavak megértését tételezi föl azok átlagjelentésében, hanem a közösség egész életének teljes megértését, ahogy az a szavakban tükröződik, vagy ahogy a szavak felhangjai sugallják.”

És nemcsak ebben a tekintetben van bizonyos „rugalmassága” (módosulási lehetőség) a műalkotás-jelentésnek. A jelentéshálózat egészébe beletartozhatnak közvetlenebb és közvetettebb képfölidézések is, akár erősebb és gyengébb asszociációk — dolgok, személyek, események vagy éppen műalkotások asszociálásai —, tisztábban körvonalazott, vagy csak a sorok „mögöttesével” érzékeltetett világnézeti és erkölcsi meggyőződések. Jellemkifejező és korfölidező erők is vannak a tényezők közt — legyen szó akár egy megjelenített gesztusról, tárgyról vagy beszédmegnyilatkozásról. Ezeknek az erőssége pedig éppoly kevésbé határozható meg, illetve írható le *pontosan*, mint amennyire az sem, hogy mennyire ítéhető jellegzetesnek egy műből élénk rajzolódó emberi arcvonás vagy egy leírt társadalmi jelenség. Vagy — megint más példát véve — az, hogy egy bizonyos mondat elhangzása milyen nagyságrendű pszichikai erőknek érzékelteti az összeütközését, vagy pedig milyen hatást kelt — milyen hatással játszik bele a mű jelentésének kialakulásába — a műalkotás struktúrája.

Mérőszközeink esetleges pontatlansága azonban sohasem adhat okot arra, hogy vizsgálódásaink során döntő tényezőket szorítsunk érdeklődésünk peremére. Ha tudomásul vesszük, hogy az emberi tudat nem kizárólag gondolatoknak a rendszere, hanem egyszersmind különböző mozgásoké is, akkor az irodalmi műveket is csak ezek bonyolult rendszerében érthetjük meg — kutatásukat is ebben a szférában kell tehát végeznünk.

Nem engedve át magunkat a tudományos úttörésekhez óhatatlanul társuló divatáramlatok vonzásának.

SZABÓ
IVÁN:
JÓZSEF
ATTILA